

Agder lagmannsrett - Dom - LA-2022-28327

Instans	Agder lagmannsrett – Dom
Dato	2023-02-16
Publisert	LA-2022-28327
Stikkord	Erstatningsrett. Vannressursloven § 47 andre ledd. Tvisteloven § 11-2.
Sammendrag	Krav mot kommunen om erstatning for setningsskader på to boligeiendommer førte ikke frem. Huseierne gjorde for lagmannsretten gjeldende at kommunen var ansvarlig på objektivt grunnlag etter vannressursloven § 47 andre ledd bokstav b fordi setningene skyldes lekkasje fra kommunens vannledning. Lagmannsretten fant det imidlertid ikke en slik skadeårsak sannsynliggjort. Det var blant annet ikke påvist at det var noen lekkasje på vannledningen. Indisier påberopt av huseierne var ikke tilstrekkelige til å trekke den slutning at skadene var en følge av intern erosjon i sandlag forårsaket av en lekkasje fra ledningen. I saken for tingretten hadde huseierne påberopt en annen skadeårsak og andre ansvarsregler. Saken stod i en annen stilling for lagmannsretten. Huseierne ble fritatt fra å betale kommunens sakskostnader for tingretten etter tvisteloven § 20-3, men ble dømt til å betale full erstatning for sakskostnader for lagmannsretten.
Saksgang	Vestfold tingrett TVES-2020-20363 – Agder lagmannsrett LA-2022-28327 (22-028327ASD-ALAG).
Parter	Heidi Ingrid Tanum Kokvold, Tor Henrik Mandt Norberg, Ann Charlott Styrvold Farmen og Tor Magne Standal Kokvold (for disse: advokat Bjørnar Sveen Håland) mot Sandefjord kommune og KLP Skadeforsikring AS (for disse: advokat Harald Johan Holm Glad).
Forfatter	Lagdommer Dag Bugge Nordén, lagdommer Andreas Skoe Cederkvist og ekstraordinær lagdommer Rune Jensen. Meddommere: hydrogeologist Arve Misund og sivilingeniør Hans-Petter Jensen.

Sakens spørsmål og bakgrunn

Saken gjelder krav om erstatning for setningsskader på to boligeiendommer i Sandefjord.

Hovedproblemstillingen i saken er om brudd på en kommunal vannledning er årsak til skadene, og om kommunen er ansvarlig på objektivt grunnlag etter vannressursloven § 47 annet ledd bokstav d.

Tor Magne Kokvold og Heidi Kokvold eier Odins vei 5. Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen eier Trudvangveien 44. Eiendommene ligger i boligområdet Breidablikk, ca. 1,5 km nord for Sandefjord sentrum. Boligene på begge eiendommer ble oppført på begynnelsen av 1950-tallet. De fire partene omtales i det følgende til dels som huseierne når det ikke er behov for å skille mellom dem.

I 2014 meldte huseierne at de hadde oppdaget setningsskader på eiendommene. Det ble også oppdaget setningsskader på enkelte andre eiendommer i Breidablikk.

Huseiernes eiendommer ligger nær hverandre på hver side av Trudvangveien, slik det vises på kvartærgeologisk kart fra NGU (Norges geologiske undersøkelse). Odins vei 5 er til høyre.

Vest for eiendommene, mellom Breidablikk og Midtås, går Dølebakken. Saneringen av kommunens vann- og avløpsanlegg (VA-anlegg) langs Dølebakken i 2013-2014 var et sentralt tema i saken for tingretten.

Eiendommene saken gjelder, ligger i det grå feltet på kartet. Det er et område med løsmasser betegnet som fyllmasse. Med fyllmasser menes løsmasser tilført eller sterkt påvirket av menneskelig aktivitet. De andre områdene er: «Bart fjell, stedvis tynt dekke» (rosa) og «Marin strandavsetning» (blå).

Løsmassekartet viser kun overflaten. Fyllmasser ligger over berg eller naturlig avsatte løsmasser. Hele Breidablikkområdet ligger under marin grense (høyeste havnivå etter siste istid), ca. 1,5 km syd for

moreneryggen (israndavsetningen) Raet. Grunnforholdene viser mye variasjon og lagdeling. Under et topplag med fyllmasser, sand og tørrskorpig leire, er det bløt leire som til dels er grusholdig eller siltholdig. Berggrunnen består av larvikitt og er som landskapet ellers sterkt kupert. Det er stor variasjon i dybden til berg.

På grunn av sammenfallet i tid, ble søkelyset tidlig rettet mot saneringen av VA-anlegget langs Dølabakken som mulig årsak til setningene.

Huseierne ved advokat Håland fremmet krav mot Sandefjord kommune i 2016. Kommunen bestred kravet.

GrunnTeknikk AS fikk i oppdrag fra huseierne å vurdere hva som kunne være årsaken til setningsskadene. I rapport 3. oktober 2017 var konklusjonen at valgte tekniske løsninger og/eller grunnarbeider for saneringen av VA-anlegget i Dølabakken sannsynligvis hadde ført til at grunnvannet ble senket, og at dette var årsak til setningene.

Rådgivere engasjert av Sandefjord kommune og kommunens ansvarsforsikrer KLP Skadeforsikring AS, vurderte det som usannsynlig at VA-arbeidene i Dølabakken var årsak til setningsskadene. Sivilingeniør Albert Ølnes AS i rapport til KLP 19. februar 2018 og Norconsult AS i rapporter til Sandefjord kommune 21. september 2018 og 20. desember 2018 pekte også, uten å konkludere, på andre mulige forklaringer til setningsskadene.

Ved stevning til Vestfold tingrett 5. februar 2020 reiste huseierne sak mot Sandefjord kommune og KLP med krav om erstatning for skadene på boligene og annet økonomisk tap. De saksøkte, som begge heretter betegnes som «kommunen», nedla påstand om frifinnelse.

Tingretten avsa 22. desember 2021 dom med slik domsslutning:

1. Sandefjord kommune og KLP Skadeforsikring AS frifinnes.
2. I sakskostnader betaler Tor Magne Kokvold, Heidi Kokvold, Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen, en for alle og alle for en, 917 058 – nihundreogsyttentusenogfemtiaåtte – kroner til Sandefjord kommune og KLP Skadeforsikring AS innen 2 – to – uker etter forkynnelse av dommen.
3. Tor Magne Kokvold, Heidi Kokvold, Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen betaler, en for alle og alle for en, Sandefjord kommune og KLP Skadeforsikring AS' andel av godtgjørelse til fagkyndige meddommere innen den frist som fastsettes for innbetaling av godtgjørelsen.

Retten var satt med fagkyndige meddommere.

Partene var med støtte fra begge parter sakkyndige enige om at setningene mest sannsynlig kom av at grunnvannet var blitt senket i området, men uenige om årsaken. Retten ga kommunen medhold i at det ikke var sannsynlig at VA-anlegget, eller arbeidene med dette, hadde ført til at grunnvannet hadde sunket. Retten la særlig vekt på at det ikke var vann i grøften da ledningene ble lagt. Retten la også vekt på at det minst var 100 meter mellom toppen av grøften og de to boligene. Retten vurderte ikke andre mulige årsaker til setningsskadene.

Om saksforholdet og partenes anførsler for tingretten, vises for øvrig til dommen.

Huseierne anket dommen. Anken rettet seg prinsipalt mot saksbehandlingen på det grunnlag at en meddommer var inhabil. Subsidiært rettet anken seg mot bevisvurderingen og rettsanvendelsen.

Anken over saksbehandlingen ble frafalt. Ettersom det ikke er avsagt hevingskjennelse tidligere, gjør lagmannsretten det nå.

Ankeforhandling ble holdt i Skien over seks dager i tidsrommet 24. januar til 1. februar 2023. Lagmannsretten er satt med fagkyndige meddommere. Arve Misund er hydrogeologisk og Hans-Petter Jensen geoteknisk sakkyndig. Under ankeforhandlingen deltok flere sakkyndige vitner engasjert av partene. Om bevisførselen vises til rettsboken.

Saken står i en vesentlig annen stilling for lagmannsretten enn for tingretten. Huseierne gjør ikke gjeldende at setningene skyldes at grunnvannet har sunket. Anførselene om andre mulige skadeårsaker utviklet seg under saksforberedelsen til de som påstandsgrunnlag gjorde at brudd på kommunens hovedvannledning førte til lekkasjer med derav følgende setninger.

Partene er enige om eventuell utmålingen av erstatning for skader på eiendommene. Det er lagt til grunn at bebyggelsen på begge eiendommer er kondemnabel.

De ankende partenes påstand og påstandsgrunnlag:

De ankende parter nedla slik påstand:

1. KLP Skadeforsikring AS og Sandefjord kommune betaler in solidum til Tor Magne Kokvold, Heidi Kokvold, Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen kr. 3 101 687,75 til dekning av kostnader, med tillegg av forsinkelsesrente av kr. 256 405,75 fra 05.03.2020, av kr. 187 179,38 fra 19.11.2021 og av kr. 30 837,50 fra 22.01.2023 til betaling skjer, samt kr. 2 491 563,75 fra 14 dager etter lagmannsrettens dom. I tillegg betales kr. 105 000,00 som kompensasjon for egeninnsats.
2. KLP Skadeforsikring AS og Sandefjord kommune betaler in solidum etter rettens skjønn til Tor Magne Kokvold og Heidi Kokvold erstatning inntil kr. 7 486 550,00 for skader på eiendommen gnr/bnr 44/49 i Sandefjord kommune.
3. KLP Skadeforsikring AS og Sandefjord kommune betaler in solidum etter rettens skjønn til Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen erstatning inntil kr. 7 306 950,00 for skader på eiendommen gnr/bnr 44/64 i Sandefjord kommune.
4. KLP Skadeforsikring AS og Sandefjord kommune betaler innen 14 dager in solidum sakens omkostninger for tingretten og lagmannsretten.

Huseierne har i korte trekk gjort gjeldende:

Kommunen er erstatningsansvarlig for skadene på deres eiendommer i medhold av vannressursloven § 47 annet ledd bokstav d. Det er overveiende sannsynlig at skadene skyldes brudd på kommunens hovedvannledning på 600 mm som leder fra trykkbassenget på Midtåsen og passerer Breidablikk-området nord for eiendommene. En avveining av partenes interesser tilsier at kommunen etter omstendighetene bør bære tvilsrisikoen (omvendt bevisbyrde).

Med forankring i rapporten 22. desember 2022 fra Ruden AS ved Fridtjof Ruden (Ruden) er setningsskadene mest sannsynlig en følge av intern erosjon i sand. Ved vanngiennom-strømning skjer det en utvasking av finkornede partikler som leder til at den grovere sandfraksjonen synker sammen inntil det oppnås intergranulær kontakt. Prosessen kalles suffosjon. Dette forårsaker relativt hurtig innsynkning og setninger opp til overflaten som kan ødelegge hus og infrastruktur.

Erosjonsprosessen forutsetter et vanntrykk som er over et kritisk nivå. Når en permanent lekkasje fra hovedvannledningen har ført til metning av sandmassene, vil periodiske regnskylt gi et ekstra trykk som gir større utvasking av finstoff.

Det antas at de eroderte massene transporteres ut via det kommunale avløpsnett. Bruddene i det gamle kommunale avløpsrøret langs Odins vei kan ha bidratt til drenering av sandlagene. Forurensningsloven § 24 a påberopes ikke som selvstendig ansvarsgrunnlag. Men i den utstrekning manglende vedlikehold av ledningsnett har medvirket til skadene, er kommunen ansvarlig på objektiv grunnlag både etter vannressursloven og forurensningsloven.

Det er ikke andre mer sannsynlige årsaker til setningene. Det er ikke påvist at grunnvannstanden i området er synkende og har ledet til kompresjon i lagene av leire. At boring av energibrønner i området har ført til setninger, er bare en hypotese. Den nærmeste brønnen ble anlagt etter at setningsskader på eiendommene ble observert.

Huseierne støtter seg særlig til sakkyndig utredning av Ruden AS 22. desember 2022 og forklaringer under ankeforhandlingen av Fridtjof Ruden og Innes Scott Campbell.

Huseierne har frafalt alminnelig skyldansvar/arbeidsgiveransvar, ulovfestet objektivt ansvar og granneloven § 9 som mulige ansvarsgrunnlag.

Ankemotpartenes påstand og påstandsgrunnlag

Kommunen nedla slik påstand:

1. Anken forkastes.

2. Tor Magne Kokvold, Heidi Kokvold, Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen dømmes i fellesskap til å betale Sandefjord kommunes og KLP Skadeforsikring AS' sakskostnader for lagmannsretten.

Kommunen gjorde i korte trekk gjeldende:

Huseierne har ikke gjort sannsynlig at setningsskadene er en følge av lekkasje fra vannledningen fra Midtåsen. Det er en hypotese som ikke er underbygget av faktiske opplysninger. Det er ikke kommunens oppgave å føre bevis for alternative årsaker til skadene. De vanlige bevisbyrdereglene gjelder.

I ankesaken er det introdusert nye teorier om hvordan skadene kan ha oppstått. Varslet til kommunen på grunnlag av Rudens notat 22. april 2022 om at setningene kunne skyldes en listrisk forkastning betinget av et grunnbrudd, utløste frykt for kvikkleireskred. Faren ble avkrefet etter undersøkelser av NVE og NGI. Det ble deretter gjort gjeldende at skadene kunne skyldes indre erosjon i sandlag. At årsaken til erosjonen var brudd i vannledningen fra Midtåsen, ble først gjort gjeldende i prosesskriv 23. desember 2022 med henvisning til Rudens rapport dagen i forveien.

Kommunen bestrider ikke det vitenskapelige grunnlaget for Rudens teori om at intern erosjon i sandlag ved suffosjon kan forårsake setninger. Men forutsetningene for en slik prosess er ikke til stede her. En større lekkasje som følge av brudd på hovedvannledningen ville blitt oppdaget. Det er ikke påvist hvor det i tilfelle er blitt av utvaskede masser.

Etter kommunens oppfatning er det en mer nærliggende forklaring på setningene at grunnvannet i området har sunket, med den følge at dypere liggende lag av leire har blitt komprimert. Boringen av energibrønner i området er pekt på som mulig forklaring, men opplysningene i nærværende sak er utilstrekkelige til å trekke en konklusjon.

Kommunen støtter seg særlig til vurderingene til JH GeoConsulting AB ved tekn dr Jan Hartlén (Hartlén) i hans skriftlige rapporter, senest 5. januar 2023, og muntlige forklaring. I tillegg har kommunen vist til rapporter, supplert av vitneforklaringer fra NGI ved geotekniker Håkon Heyerdahl og geofysiker Asgeir O. K. Lysdahl og fra geotekniker, sivilingeniør Albert Ølnes.

Subsidiært er setningsskadene en så upåregnelig følge av en eventuell lekkasje på kommunens vannledning at det ikke er rettslig årsakssammenheng.

Atter subsidiært foreligger ikke ansvarsgrunnlag. Det objektive ansvaret etter vannressursloven § 47 annet ledd bokstav d tar sikte på mer umiddelbare og direkte følger av et ledningsbrudd. At eventuell skade på en avløpsledning kan virke drenerende, ligger også utenfor rammen det objektive ansvaret i forurensningsloven § 24 a.

Partene er enige om utmålingen av huseiernes økonomiske tap som følge av skaden på boligene, men ankemotpartene bestrider at det er grunnlag for hele erstatningskravet på over 3,1 millioner for kostnader til sakkyndige undersøkelser mv.

Lagmannsrettens vurdering

Lagmannsretten er kommet til at anken ikke fører frem.

Saken står som det vil ha fremgått i en vesentlig annen faktisk og rettslig stilling enn for tingretten.

I større grad enn det som er nødvendig for å avgjøre erstatningskravene mot kommunen, er det ikke lagmannsrettens oppgave å foreta en utredning av mulige årsaker til setningene i Breidablikkområdet.

Ifølge tvisteloven § 11-2 første ledd kan retten bare bygge på de påstandsgrunnlag som er påberopt. Påstandsgrunnlagene er de rettsstiftende faktiske forhold en part bygger sin påstand på.

I denne saken har de ankende parter prosessopplegg vært uvanlig. Først ved avslutningen av saksforberedelsen ble de klarlagt hva de gjør gjeldende som påstandsgrunnlag for erstatningskravene.

I ankeerklæringen 30. januar 2022 viste huseierne til at Ruden som ny sakkyndig engasjert av dem, i en foreløpig rapport uttalte at observasjonene ved Trudvangveien 44 samsvarte med en listrisk forkastning. Det heter at en slik forkastning betinger et grunnbrudd i de underliggende leireformasjonene og er en vesentlig mer alvorlig affære enn en vertikal innsynkning som følge av redusert grunnvannsnivå.

Av rettsboken for det saksforberedende rettsmøtet (planmøtet) 14. mars 2022 fremgår at huseierne fortsatt ventet på Rudens rapport og fikk frist til 22. april 2022 for å redegjøre nærmere for faktisk og rettslig årsakssammenheng, og øvrige erstatningsvilkår.

Som bilag til prosesskriv 22. april 2022 fremla huseierne et notat (memo) fra Ruden, datert samme dag. Ruden opprettholdt at observasjonene kunne samsvare med en mulig listrisk forkastning som betinger et grunnbrudd i underliggende leireformasjoner. Forutsetningene for et rotasjonsskred ble omtalt. Lagmannsretten bemerker at det av sammenhengen fremgår at Odins vei 5 og Trudvangveien 44 er forvekslet i rapporten på side 2 under avsnittet innledet med tittelen «Rotasjonsskred og grunnbrudd». I rapporten heter det videre at forholdene sannsynligvis har pågått i et par dekader, og at det er all grunn til å anta at prosessene vil fortsette. Ruden påpekte behovet for ytterligere undersøkelser.

Under henvisning til rapporten uttalte de ankende parter i prosesskrivet:

Som det fremkommer av Rudens memo er årsakssammenhengen fortsatt ikke klarlagt ved at det er funnet noen form for klar utløsende årsak. Samtidig er fortsatt den klare hypotesen at det ikke var noen kjente problemer i området før VA-anlegget ble rehabilitert. Videre undersøkelser kan også lede til at det ikke kan etableres noen klar årsakssammenheng mellom kommunens forhold og skadene som har oppstått, det er noe som må avklares gjennom videre undersøkelser.

Når det gjelder ansvarsgrunnlag er det dermed ennå ikke ytterligere grunnlag for å si noe mer konkret om dette utover at det vises til tidligere gjennomgang fra tingrettens behandling. De ankende parter er av den oppfatning at det ble gjort en rekke feil fra kommunens side under planleggingen og gjennomføringen av VAsaneringen, men hva av dette som er relevant ved behandlingen av erstatningssaken i lagmannsretten vil vise seg når årsakssammenhengen er mer klarlagt.

Ankeforhandlingen berammet til 20. september 2022 ble utsatt etter begjæring fra huseierne 19. august 2022. I begjæringen heter det blant annet:

Det vi vet i dag er at de ankende parter eiendommer er skadet, og det er foretatt en rekke undersøkelser for å kartlegge undergrunnen i området. Samtidig vet vi at det på det nåværende tidspunkt ikke er mulig å si noe mer konkret om skadeårsak og årsakssammenheng, men det vil bli klarlagt i løpet av høsten – gitt at det kommer regn. Erfaringsmessig vil det alltid falle mer regn om høsten enn det gjør resten av året.

Utfallet av at kartleggingen gjennomføres i løpet av året kan også være at det viser seg at det ikke er noen sammenheng mellom kommunens VA-sanering og skadene på de ankende parter eiendommer. I så fall vil det ikke være nødvendig å gjennomføre en full ankeforhandling og dette vil spare rettsapparatet for ressurser som ellers kan benyttes på andre saker.

Huseierne argumenterte ytterligere for behovet for utsettelse i prosesskriv 29. august og 31. august 2022 som begge var vedlagt notater (memo) fra Ruden samme dag.

Ifølge Ruden var Breidablikkbassengets stabilitet under trussel fra to forskjellige fronter/prosesser, som begge forutsetter grunnvann i bevegelse: Intern erosjon i sand og utluting og utvasking (erosjon) av marin leire. Det ble påpekt at intern erosjon i sand forutsetter en kritisk vanntransporthastighet som oppnås helst ved sterke regnskyll, gjerne kanalisert inn via omkringliggende infrastruktur. Begjæringen om utsettelse var begrunnet med behovet for å få nærmere informasjon om virkningene av sterke regnskyll som erfaringsmessig oppstår i løpet av høsten.

Om prosessen utluting og utvasking av marin leire heter det i notatet 31. august 2022:

Samtidig med episodisk erosjon i sand foregår det en helt annen og nær kontinuerlig prosess som involverer *utluting og utvasking av leire*, forårsaket av det samme grunnvannet i bevegelse. Resultatet er en stadig nydannelse av sensitiv leire, hvorfra turen til kvikkleire er kort. I tillegg vil utvasket leirfraksjon lett kunne transporteres ut av systemet. Det må bemerkes at sensitiv leire allerede er påvist ved tidligere undersøkelser i området samt den senere tid ved installasjon av peilerør. GRP-undersøkelser tyder på en betydelig utbredelse av leire, omhyllt av vannførende sandavsetninger. Vi gjør kommunen herved oppmerksom på ovennevnte forhold, og anbefaler at grunnforholdene i Breidablikkbassenget vurderes i lys av disse. Deformasjonen av hus i Odinsvei 5 og Trudvangveien 44 er ikke enestående enkeltstående tilfeller men føyer seg inn i en rekke av lignende tildragelser, som en del av en større og pågående prosess over store deler av bassenget.

Rapporten med varsel til kommunen fikk betydelig offentlig oppmerksomhet og utløste frykt for mulig kvikkleireskred i området. Det ledet til at kommunen engasjerte NVE (Norges vassdrags- og energidirektorat). NVE avkreftet i en rapport presentert på et folkemøte 20. september 2022 at det er fare for kvikkleireskred.

Lagmannsretten varslet partene i brev 28. november 2022 at saksforberedelsen ville være avsluttet fire uker før ankeforhandlingen, det vil si 27. desember 2022. Da hadde huseierne ennå ikke gjort gjeldende anførsler som oppfylte kravene til et påstandsgrunnlag for erstatningskravene mot kommunen. Saksforberedelsen hadde til da båret preg av å være en form for gransking med et usikkert utfall.

Først i prosesskriv 23. desember 2022 introduserte huseierne en begrunnelse for erstatningskravene som oppfyller kravene til et påstandsgrunnlag. Med prosesskrivet fremla de en rapport fra Ruden datert 22. desember 2022. Det er et svært omfattende dokument som sammenfatter en rekke opplysninger om grunnforholdene i Breidablikkområdet. I prosesskrivet heter det blant annet:

Som det fremkommer av rapporten, er det en økt vanninnstrømning i området rett nord for de ankende parters eiendommer. Det er flere tegn på at det er en lekkasje fra en vannledning, antakelig hovedvannledningen som går inn på toppen av området, dvs. ned fra Midtåsen og over Dølebakken. Denne lekkasjen gjør at det går mye mer vann i sandlaget enn det ville gjort uten denne lekkasjen. Når det kommer episodiske regnskyll (på den delen av året der vannet/regnet når grunnen) bidrar dette til den interne erosjonen (suffusjon), som igjen gjør at det oppstår komprimeringer i sandlaget. Dette gjør igjen at det blir setningsskader i området.

Det har vært en videre utvikling av de ankende parters rettslige og faktiske anførsler frem til avslutningen av ankeforhandlingen. Lagmannsretten viser til redegjørelsen for påstandsgrunnlaget ovenfor. På rettens spørsmål ble det uttrykkelig bekreftet at det er en nødvendig betingelse for erstatningskravene at et brudd på kommunens vannledning i det minste er medvirkende årsak til setningsskadene oppstått ved intern erosjon (suffosjon) i sandlag.

Årsakssammenheng

Som ansvarsgrunnlag er det påberopt vannressursloven § 47 annet ledd bokstav d. Etter bestemmelsen er tiltakshaveren ansvarlig uten hensyn til skyld «for skade fra vannledninger eller vanntunneler».

Et vilkår for erstatningsansvar er årsakssammenheng mellom det ansvarsbetingende forhold og skaden.

Et rettslig utgangspunkt er at kravet til faktisk årsakssammenheng vanligvis er oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlatelsen tenkes borte. Handlingen eller unnlatelsen er da en nødvendig betingelse for at skaden inntreffer, jf. Rt-1992-64 (P-pilledom II) og Rt-2000-915 (Disprildommen).

I årsakskjeden som leder frem til en skade, kan det foreligge flere årsaker og dermed også flere mulige erstatningsbetingende forhold. Ansaret må likevel avgrenses mot årsaker som i sammenhengen er ubetydelige. Den aktuelle årsaken må ha vært så vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den, jf. Rt-1992-64 på side 70, sitert med tilslutning blant annet i Rt-2000-915 på side 920 og i HR-2018-557-A (Nakkesleng V) avsnitt 24.

Erstatningsansvar for kommunen forutsetter at det finnes bevist at et brudd på kommunens vannledning har ledet til en vannlekkasje som har vært en nødvendig betingelse for at det oppstod setningsskader på de ankende parters eiendommer.

Twisteloven inneholder ikke generelle regler om hvilke krav som stilles til bevisets styrke for at et faktisk forhold skal kunne legges til grunn ved avgjørelsen. I rettspraksis er det fastslått at retten som hovedregel må bygge på det faktum som etter bevisføringen fremtrer som det mest sannsynlige, jf. blant annet HR-2020-2021-A avsnitt 69. I Rt-2015-1246 ble prinsippet formulert slik i avsnitt 35:

Etter den alminnelige erstatningsretten gjelder overvektprinsippet. Dette innebærer at retten må legge til grunn det faktum som har en overvekt av sannsynlighet for seg, det vil si at det er større sannsynlighet for et bestemt faktum enn summen av de øvrige alternativene. Dersom det er tvil om hva som er mest sannsynlig, skal tvilen gå ut over den parten som har interesse av et rettsstiftende eller rettsendrende alternativ, også uttrykt slik at vedkommende part har bevisbyrden.

Huseierne må sannsynliggjøre at nødvendig årsakssammenheng foreligger. Noe grunnlag for å fravike hovedregelen ved å pålegge kommunen bevisbyrden, er det ikke i denne saken.

Det svekker mulighetene for å vurdere spørsmålet om årsakssammenheng at anførselen om brudd på kommunens vannledning ble fremsatt så kort tid før ankeforhandlingen.

Momentene huseierne har påberopt til støtte for påstandsgrunnlaget, er etter lagmannsrettens oppfatning utilstrekkelige til å sannsynliggjøre det som fremstår som en hypotese. Det er ikke holdepunkter for at den fuktige flekken i nærheten av ledningstraséen som ble vist på et fotografi 5. mai 2022, skyldes en lekkasje fra ledningen, eller om det som nevnt av kommunen, for eksempel kan dreie seg om vannsig fra terrenget omkring. Det burde latt seg gjøre å finne ut av ved enkle midler. Usikkerheten som hefter ved at det ikke er gjort, må de ankende parter bære risikoen for.

Huseierne gjør også gjeldende at grunnvannet i nærheten av eiendommene har en kjemisk sammensetning, omtalt som et fingeravtrykk, som har vesentlig mer til felles med drikkevannet tappet fra en kran enn grunnvannet i et «jomfruelig» område vest for Dølebakken.

Denne kjemiske analysen gir imidlertid ikke grunnlag for å trekke en slutning om et sannsynlig brudd i vannledningen. Det burde vært tatt flere prøver. Ved undersøkelse av grunnvannskjemi for å kunne karakterisere vannet, er det vanlig å analysere for de viktigste stoffene. De to hovedgruppene er kationer (positive ioner) og anioner (negative ioner) i tillegg til fysisk kjemiske egenskaper. Metoden de ankende parter har brukt, *kan* si noe om hvilke vanntyper som har samme opphav. Utvalget av stoffer er imidlertid ikke velegnet. Det er så lave konsentrasjoner at det blir usikkerhet knyttet til resultatene. For å gi grunnlag for å trekke sikrere slutninger, måtte man foretatt flere prøver og analysert flere parametere.

Dersom kilden til vannet var den våte flekken på andre siden av veien, må i så fall vannet krysse veien og VA-grøften. I dette området er ikke grøften rehabilitert, og det er uklart om det er drenerende masser i grøften. Det er ikke diskutert om veien og grøften vil kunne virke avskjærende på vannstrømmen fra vest. Prøve av vannet i det våte området ville vært nyttig for å avklare eller bekrefte om dette ligner på grunnvannet ved Odins vei 5.

Hertil kommer at det kan være flere forklaringer på at kjemiske stoffer fra drikkevann kan påvises i grunnvannet i Breidablikk. Det er kjent at vannledningsnettet i Sandefjord har lekkasje på 25-30 prosent. I tettbebyggelsen på Breidablikk er det grunn til å tro at også vann fra avløp og aktiviteter som hagevanning og bilvask har funnet veien til grunnvannet. Hertil kommer at en eventuell vanntilførsel av kommunalt drikkevann i grunnen der dette er målt, like gjerne kan komme fra brudd og/eller lekkasjer i private stikkledninger, som kommunen ikke kan holdes ansvarlig for.

Selv om man det skulle ble påvist en lekkasje fra et brudd i vannledningsnettet som kommunen har ansvar for, er det en lang vei å gå for å sannsynliggjøre at denne lekkasjen var årsak til setningsskadene. Det er grunn til å tro at setningene som er påvist i større deler av Breidablikkområdet er resultat av prosesser som har en felles årsak. Det måtte en stor lekkasje til for å forårsake setninger som følge av erosjon i større deler av boligområdet, i den utstrekning det i praksis lar seg gjøre. Det ville vært behov for å undersøke nærmere hvor vannet tar veien. Radioaktive tracere brukes til å spore hvor grunnvannet beveger seg. Slike tracere settes da til for eksempel ved et vannlekkasjepunkt og så kan en etter en tid se om en finner det igjen i grunnvannet og i hvilke retning grunnvannet sprer seg.

Det er dessuten usannsynlig at en så større lekkasje ikke ville blitt oppdaget av kommunen ved registrering av trykkfall. Kommunens fremlagte logg over kjente trykkvannsledningsbrudd i det aktuelle området påviser ingen større lekkasjer i tidsrommet setningsskadene ble oppdaget.

Ettersom huseierne ikke har sannsynliggjort at det er et brudd på kommunens hovedvannledning som har medført lekkasjer, er det ikke nødvendig for resultatet å foreta en nærmere drøftelse av mulighetene for at en lekkasje kunne ført til setningsskadene ved intern erosjon i sandlag. Lagmannsretten finner likevel i betraktning av den betydning spørsmålet har vært er tillagt under ankeforhandlingen, grunn til å si noe om det.

Lagmannsretten har ikke noe å innvende mot den teoretiske redegjørelsen for fenomenet intern erosjon i sand som er gitt av Ruden, men bemerker at det ikke kan anses å være mer enn en hypotese at slik prosess kan forklare setningsskadene på de ankende parters eiendommer. Etter det som er kjent om de faktiske forholdene på stedet, finner lagmannsretten dette lite sannsynlig. Lagmannsretten kan på vesentlige punktene slutte seg til innvendingene fra Jan Hartlén i hans rapport 5. januar 2023.

For at indre erosjon skal skje, må flere faktorer medvirke.

Det kreves en tilstrekkelig vanngjennomstrømning for at finmateriale i løsmassene skal bli transportert bort. Det forutsetter en forskjell i trykk mellom erosjonspunktet og stedet der massene blir deponert. Forskjellen er en funksjon av fallhøyden og avstanden som uttrykkes som den hydrauliske gradienten. Gradienten er høydeforskjellen dividert på avstanden. Et fall på 5 meter over en strekning på 100 meter gir en gradient på 0,05. Det er alminnelig antatt at den kritiske gradienten for at indre erosjon skal skje, normalt er 0,5. Terrenget er imidlertid for flatt til at forutsetningene for indre erosjon kan være oppfylt, selv i sandlag med høy ledningsevne. Rudens har ikke besvart hvilken gradient som i dette tilfelle er lagt til grunn for beregningene.

Det er heller ikke påvist hvor borteroderte masser i tilfelle har tatt veien.

Ankemotpartene har gjort gjeldende at vannressursloven § 47 annet ledd bokstav d uansett ikke kommer til anvendelse i et tilfelle som dette. Det tar lagmannsretten ikke standpunkt til.

Lagmannsrettens konklusjon er at huseiernes erstatningskrav ikke fører frem, og at anken blir å forkaste.

Det ligger utenfor rammen for saken å drøfte andre mulige årsaker til setningsskadene enn de som har vært behandlet i tingretten og lagmannsretten.

Lagmannsretten bemerker likevel at partene i tingretten som nevnt var enige om at setningene sannsynligvis skyldes senket grunnvannsstand, men uenige om årsaken. Etter oppdrag fra partene installerte GrunnTeknikk i 2020 seks elektriske poretryksmålere (piezometere) i borehull nummerert fra 201 til 206. GrunnTeknikk redegjorde for resultatene dette i teknisk notat 24. august 2022.

I alle de seks hullene ble det foretatt målinger i 8 meters dybde. Resultatene var relativt upåfallende. I borehull 201 ble det imidlertid også foretatt en måling på 19,8 meter, som er ned mot berggrunnen. Der viste målingen et undertrykk på 50 kPa (kilopascal), tilsvarende en vannsøyle på 5 meter. Som nevnt spesielt av Hartlén, kan et undertrykk i den dype delen av grunnvannet under et tett lag av leire, forklares med at det under et tett lag skjer lekkasje av grunnvannet i underliggende formasjoner, for eksempel sprekker i fjell. Det kan i sin tur føre til kompresjon i leirelagene med dertil følgende setninger på overflaten. Hartlén viste at en poretryksreduksjon på 50 kPa overslagsmessig kunne gi 8 cm setning over lang tid der det er 20 meter til berg. Dette er imidlertid den eneste målingen av trykket i den dypeste delen av grunnvannet. Det er behov flere målinger over et større område for å bringe på det rene om undertrykk i de dypeste delene av grunnvannet ned mot berggrunnen er et mer utbredt fenomen.

Boring av energibrønner har vært nevnt som en mulig faktor i flere sakkyndige rapporter som mulig årsak til setninger blant annet som følge av drenering av grunnvannet. Spørsmålet om hvorvidt anlegg av energibrønner kan lede til setningsskader på bolighus, er for tiden gjenstand for behandling i lagmannsrettens sak 22-29397 ASD-ALAG. Eierne av to boligeiendommer i et annet område av Sandefjord har reist sak med krav om erstatning blant annet mot selskapet som boret en energibrønn på naboeiendommen. Ved Vestfold tingretts dom 22. oktober 2021 fikk saksøkerne ikke medhold, men dommen er påanket. Ankeforhandling er avholdt, men dom er ikke falt. I nærværende sak vil lagmannsretten ikke uttale noe om dette.

Lagmannsretten nevner til slutt at det heller ikke er foretatt grunnundersøkelser på de ankende partenes eiendommer som er tilstrekkelig til å vurdere hvorvidt og i hvilken utstrekning for forhold ved den enkelte eiendom kan antas å være medvirkende årsaker til setningsskadene. Fundamentering på løsmasser vil etter 70 år uansett kunne føre til skjevheter og oppsprekking, spesielt der det er foretatt endringer/påbygginger.

Landheving og terrengsetninger er naturlige prosesser hvor variasjoner i dybder til berg vil kunne forklare setningsforskjeller. I Odins vei 5 er tilbyggene som ble foretatt i 1978 et klart risikomoment. I Trudvangveien 44 er det særlig registrert at garasjen har sunket på vestsiden, mens bolighuset har sprekker som indikerer en dreining om en akse. Det er anført av Ruden at setningsskadene kan være forårsaket av at det er dels leire og dels sand under de ulike delene av byggene. Det er imidlertid ikke undersøkt om dette faktisk er tilfelle.

Sakskostnader

Etter resultatet har Sandefjord kommune og KLP vunnet saken og har etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd krav på full erstatning for sine sakskostnader i begge instanser. Etter unntaket i § 20-2 tredje ledd kan imidlertid de ankende parter fritas for erstatningsansvaret, helt eller delvis, hvis tungtveiende grunner gjør det rimelig. Avgjørelsen beror på en samlet vurdering hvor loven i tredje ledd annet punktum bokstav a-c gir anvisning på momenter det skal legges særlig vekt på.

I tingretten ble huseierne pålagt å betale motpartenes sakskostnader med 917 058 kroner i tillegg til å dekke kostnadene til fagkyndige meddommere. Lagmannsretten avgjør kravene på sakskostnader for begge instanser, jf. § 20-9 første ledd.

Lagmannsretten finner kostnadsavgjørelsen noe tvilsom.

Lagmannsretten er kommet til at sakskostnader ikke bør tilkjennes for tingretten. I henhold til tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstav c skal det legges særlig vekt på om saken er av velferdsmessig betydning for den tapende part, og om styrkeforholdet mellom partene tilsier slikt fritak. Saken er av stor velferdsmessig betydning for huseierne. Skadene på boligene dekkes ikke av forsikring. Tingretten la vekt på at avgjørelsen ikke bød på tvil, jf. § 20-2 tredje ledd bokstav a. Det er også et moment av vekt. Når man tar hensyn til den særdeles store betydning det har for huseierne å få erstattet skadene på boligene, ga imidlertid den sakkyndige vurderingen fra GrunnTeknikk om betydningen av kommunens sanering av VA-anlegget i 2013-2014, rimelig grunn til å bringe saken inn for retten. Det var også av betydning for kommunen, utover den aktuelle saken, å få vurdert spørsmålet om mulig årsakssammenheng mellom saneringen av VA-anlegget og setningene i Breidablikkområdet.

For lagmannsretten stiller saken seg imidlertid annerledes. Huseierne hadde da fått prøvet saken i én instans. Som lagmannsrettens redegjørelse for huseiernes anførsler viser, anket de tingrettens dom uten å ha noen klar formening om hva det rettslige grunnlaget kunne være for å holde kommunen ansvarlig for skadene. Først ved avslutningen av saksforberedelsen kort tid før ankeforhandlingen anførte de et faktisk og rettslig grunnlag for kravene som kommunen kunne forholde seg til og søke å imøtegå. Det var ikke minst problematisk at en rettslig anførsel om skyldansvar først ble frafalt i prosedyren på ankeforhandlingens siste dag. Avgjørelsen bød ikke på tvil. Sakens velferdsmessige betydning for de ankende parter og styrkeforholdet mellom partene veier ikke tilstrekkelig tungt til at det etter en samlet vurdering er tungtveiende grunner som gjør det rimelig å frita de ankende parter for kostnadsansvaret i ankesaken.

I medhold av tvisteloven § 20-5 første ledd fastsettes sakskostnadene for lagmannsretten i henhold til prosessfullmektigens oppgaver. Salær i henhold til oppgave 1. februar 2022 utgjør 465 000 kroner. I tillegg kommer utlegg til sakkyndige og reise- og oppholdsutgifter for prosessfullmektig, sakkyndige og parter i henhold til oppgave 8. februar 2023 med til sammen 539 725 kroner. Av dette utgjør honorar og utlegg for den sakkyndige, Jan Hartlén, 338 216 kroner. Samlet krav er 1 005 225 kroner. Det er ikke kommet innvendinger mot oppgaven, og de ankende parter krav er høyere. Lagmannsretten finner at ankemotpartenes krav på sakskostnader ikke overstiger det som har vært nødvendig for en forsvarlig behandling av saken.

De ankende parter pålegges også å dekke kostnadene til fagkyndige meddommere etter fastsettelse av retten.

Avgjørelsen er enstemmig.

SLUTNING I KJENNELSE

Anken over saksbehandlingen heves.

DOMSSLUTNING

1. *Anken forkastes.*
2. *Sakskostnader for tingretten tilkjennes ikke.*
3. *I sakskostnader for lagmannsretten betaler Tor Magne Kokvold, Heidi Kokvold, Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen som felles forpliktet 1 005 225 – enmillionogfemtusentohundreogtjuefem – kroner til Sandeffjord kommune og KLP Skadeforsikring AS innen 2 – to – uker etter forkynnelse av dommen.*
4. *Tor Magne Kokvold, Heidi Kokvold, Tor Henrik Norberg og Ann Charlott Farmen betaler som felles forpliktet rettens kostnader til fagkyndige meddommere.*